

საქართველოს შეიარაღებული ძალების ოფიცერთა კორპუსი და სამეთაურო შემადგენლობა 1918 წელს

შესავალი

I მსოფლიო ომის დასაწყისიდან რუსეთის კავკასიის არმიას კავკასიის მეფისნაცვალი, გენერალ-ადიუტანტი, გრაფი ილარიონ ვორონცოვ-დაშკოვი სარდლობდა, მისი მოადგილე ინფანტერიის გენერალი ალექსანდრ მიშლაევსკი იყო, არმიის შტაბის უფროსის თანამდებობა კი, ცარისტული გენერალიტეტის ერთ-ერთ თვალსაჩინო წარმომადგენელს, გენერალ-ლეიტენანტ (1915 წლიდან ინფანტერიის გენერალი) ნიკოლაი იუდენიჩს ეკავა, რომელიც სულ მალე მოექცა კიდეც რუსეთის კავკასიის არმიას სათავეში. 1917 წლის მარტიდან, ცარიზმის დამხობის შემდეგ, გენერალმა იუდენიჩმა, როგორც დაჯერებულმა მონარქისტმა, არ აღიარა დროებითი მთავრობა და გადადგა. 1917 წლის ივნისიდან იგი გენერალმა მიხაილ პრჟევალსკიმ შეცვალა, ხოლო თავის მხრივ გენერალი პრჟევალსკი - თბილისში დაბადებულმა და გაზრდილმა რუსმა გენერალმა ევგენი ლე-ბედინსკიმ, რომელიც ფრონტს 1918 წლის იანვარ-მაისში სარდლობდა.

საქართველოსა შეიარაღებული ძალების ჩამოყალიბების რთული და არაერთგვაროვანი პროცესი ფაქტიურად 1917 წლის ბოლოდან იწყება, მას შემდეგ, რაც რუსეთში ავანტიურისტული სახელმწიფო გადატრიალების შემდეგ ხელისუფლების სადავეები ბოლშევიკებმა იგდეს ხელთ. საკუთარი ხელისუფლების შენარჩუნებისა და გაძლიერების მიზნით, მათ დიდი პროპაგანდისტული მუშაობა გააჩაღეს I მსოფლიო ომის ფრონტებზე მებრძოლი რუსული არმიების პირადი შემადგენლობის რევოლუციურ რელსებზე გადასაყვანად. ომიდან გამოსვლის მიზნით კი, სეპარატისტული საზავო მოლაპარაკებები დაიწყეს ოთხთა კავშირის წევრებთან, რაც რუსული ფრონტების დეზინტეგრაციის ფონზე მიმდინარეობდა.

მართალია, I მსოფლიო ომის რუსეთის ფრონტებზე რღვევის პროცესები ჯერ კიდევ თებერვლის რევოლუციის პერიოდიდან იწყება, ე.ი. აპრილის თვიდან, მაგრამ 1917 წლის ბოლოდან ამ მოვლენებმა განსაკუთრებული მასშტაბები შეიძინა და შეუქცევადი ხასიათი მიიღო. I მსოფლიო ომის დასავლეთის ფრონტის მსგავსად, რუსეთის კავკასიის ფრონტმაც იწყო რღვევა და მისი შენარჩუნებისათვის ფრონტის სარდლობის წინაშე ეროვნულ პრინციპზე აგებული შეიარაღებული ძალების შექმნის ამოცანაც დადგა. ასე ჩაეყარა საფუძველი „კავკასიის მოხალისეთა ინტერნაციონალური არმიის“ შექმნას. ამ დროისათვის კავკასიის არმია რეალურად ორი, სომხური და ქართული საარმიო კორპუსებით იყო წარმოდგენილი, თუმცა, „კავკასიის მოხალისეთა ინტერნაციონალური არმიის“ შემადგენლობაში ნომინალურად აზერბაიჯანული კორპუსიც მოიაზრებოდა, იმდროინდელი ტერმინოლოგიით – „მუსულმანური კორპუსი“, შესაბამისი საორგანიზაციო-საბრძოლო სტრუქტურითა და შესაბამისი შტატით, მაგრამ რეალურად იგი კავკასიის არმიის შემადგენლობაში არ იყო ჩართული. მის ბირთვს ჯერ

კიდევ I მსოფლიო ომის საწყის ეტაპზე, 1914 წელს ფორმირებული ე.წ. „ველური დივიზია“ წარმოადგენდა.

მეთოდი

საკითხის კვლევა ეფუძნება საარქივო დოკუმენტების, პრესისა და მემუარული მასალების მოძიება-შეკრებას, მონაცემთა კრიტიკულ გააზრებას, სინთეზს და შინაარსობრივ ანალიზს. მოპოვებული წყაროებისა და მონაცემების შეკრება-შეჯერებისა და გააზრების საფუძველზე გამოტანილია შესაბამისი დასკვნები.

შედეგები

დამოუკიდებლობის დეკლარირების შემდეგ საქართველოს მთავრობა პროფესიონალური, რეგულარული ჯარის ჩამოყალიბებისა და ორგანიზების მეტად რთულ და საპასუხისმგებლო საქმეს შეუდგა. მაგრამ შეუდგა თითქმის იგივე იდეოლოგიითა და მეთოდებით, როგორითაც თავის დროზე ყალიბდებოდა წითელი გვარდია – იდეოლოგიური და პოლიტიკური მიზანშეწონილობის პრინციპების გატარებით. საყოველთაოდ აღიარებულია ის მოსაზრება, რომ თუნდაც მხოლოდ რუსეთის კავკასიის არმიის შემადგენლობაში იმდენი ნიჭიერი და წარმატებული ქართველი გენერალი და ოფიცერი მსახურობდა, რომელიც ნებისმიერი ქვეყნის არმიას დაამშვენებდა. რაც არ უნდა გასაკვირი იყოს, მეფის არმიის ქართველ სამხედრო მოსამსახურეთათვის, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ეროვნული დამოუკიდებლობის იდეა მისაღები აღმოჩნდა და მათი უმეტესობა მზად იყო სათანადო წვლილი შეეტანა დამოუკიდებელი საქართველოს არმიის აღმშენებლობის საქმეში. მაგრამ აქაც, ხშირად, სამეთაურო კადრების შერჩევასა და თანამდებობრივ გადაადგილებებში მმართველი პარტიის მხრიდან ადგილი ჰქონდა პირადი ნდობისა და სიმპათიების მიხედვით დანიშვნებს, ან პირდაპირ რომ ვთქვათ, დანიშვნებსა და სამსახურეობრივ გადაადგილებებს იდეოლოგიური და პოლიტიკური საიმედოობის პრინციპიდან გამომდინარე.

ქართულ რეალობაში, ომებისა და დიდი ბრძოლების დროს, პოლიტიკური და იდეოლოგიური ნიშნით ყოველმხრივ გაუმართლებელი საველე შტაბები ყალიბდებოდა, თავისი თანდართული შტატებით, რომლებსაც ფაქტიურად გენერალური შტაბის ფუნქციები ჰქონდა შეთავსებული. უნდა ითქვას, რომ ეს საველე შტაბები არმიის მართვის პარტიულ-იდეოლოგიურ ორგანოებს უფრო წარმოადგენდა, ვიდრე სამხედრო ოპერაციების დაგეგმვისა და ოპერატიული მართვის ორგანოებს. თავისი არსით და ფუნქციებით ქართული საველე შტაბები ძალიან მოგვაგონებდნენ რუსული ბოლშევიკური არმიების რევოლუციურ სამხედრო საბჭოებს, რომელთა შემადგენლობაშიც სამხედრო ხელმძღვანელებთან ერთად პოლიტიკური წითელი კომისრებიც იყვნენ ჩართულნი. ქართულ რეალობაში საომარი მოქმედებების წარმოებისას მხოლოდ უკიდურესი გაჭირვების დროს და ისიც დიდი დაგვიანებით ინიშნებოდა შენაერთისა თუ ფრონტის სარდლად ღირსეული და გამორჩეული გენერალი. გვარდია კი, ფაქტობრივად, დამოუკიდებლად მოქმედებდა.

მსჯელობა

1917 წლის ბოლოდან ქართული და სომხური კორპუსების მეთაურის თანამდებობა ნომინალურად კავკასიის ფრონტის სარდალს, ეროვნებით რუსს, გენერალ ლებედინსკის ეკავა, მაგრამ რეალური ძალაუფლება ამიერკავკასიის მთავრობის მიერ ქართველ გენერალს, ოდიშელიძეს ჰქონდა მინიჭებული. ქართული ნაციონალური კორპუსის სამეთაურო შემადგენლობის შესახებ გენერალ კვინიტაძის მოგონებებში ვკითხულობთ: „კორპუსის მეთაურად დანიშნული იყო პოლკოვნიკი ახმეტელი, მისი შტაბის უფროსად – იოსებ გედევანიშვილი. კორპუსში სამი დივიზია ჰყავდათ: ერთს მეთაურობდა გენერალი ართმელაძე, მეორეს – პოდპოლკოვნიკი კარგარეთელი და მესამეს – გენერალი ანჯაფარიძე“. (ხაზგასმა ჩემია – ა. ჩ.). და იქვე: „მოგვიანებით კორპუსის სარდლობა შეიცვალა და შესაბამისად დაინიშნენ – კორპუსის მეთაურად გენერალი გაბაშვილი (ვასილ – ა. ჩ.), ხოლო შტაბის უფროსად პოდპოლკოვნიკი ზაქარიაძე (ალექსანდრე, შემდგომში გენერალი – ა. ჩ.)“. თავად გენერალ ალექსანდრე ზაქარიაძის ცნობით კი: „კორპუსის მეთაურად დანიშნულ იქნა პოლკ. სტეფანე ახმეტელი, მისი შტაბის უფროსად – კაპ. სოსო გედევანიშვილი, 1-ლი დივიზიის მეთაურად (ქუთაისში) – ლენ. არჯევანიძე, 2-ე დივიზიის მეთაურად (თბილისში) პპოლ. კარგარეთელი, ცხენოსანი ბრიგადისა – ლენ. რატიშვილი. ქართული ცხენოსანი რაზმი უკვე არსებობდა სპარსეთში და ელოდნენ მის დაბრუნებას. (აქ სწორედ გენერალ ნიკოლაი ბარათოვ-ბარათაშვილის სპარსეთის საექსპედიციო კორპუსის ერთ-ერთ ნაწილზეა საუბარი – ა. ჩ.) შემდეგში ცხენოსანი ბრიგადის მეთაურად დაინიშნა ლენ. გიგუშა ერისთავი“.

გენერალ კვინიტაძის ზემოთ მოყვანილ მემუარში, ჩვენს მიერ ხაზგასმულ ადგილას, ალბათ კორექტურული შეცდომაა გაპარული. ასეთი პიროვნება – დივიზიის მეთაური გენერალი ანჯაფარიძე, საქართველოს პირველი რესპუბლიკის სინამდვილეში არ არსებობდა. ექვს გარეშეა, უნდა იყოს გენერალი გიორგი არჯევანიძე – საიმპერატორო არმიის პოლკოვნიკი, I მსოფლიო ომის კავკასიის ფრონტის არზრუმის ოპერაციის გმირი და რუსეთის კავკასიის არმიის ერთ-ერთი წარმატებული ოფიცერი – „დამსახურებული მეთაური და ნამდვილი ქართველი“, – როგორც მოიხსენიებდა მას პოლკოვნიკი ვალერიან თევზაძე.

1918 წლის განმავლობაში ქართულ ჯარში იგივე სამხედრო წოდებები იყო, რაც მეფის რუსეთის არმიაში. უმცროსი და უფროსი ოფიცრებისათვის: პოდპორუჩიკი, პორუჩიკი, შტაბის კაპიტანი (შტაბს-კაპიტანი), კაპიტანი, პოდპოლკოვნიკი, პოლკოვნიკი. მოგვიანებით შემოვიდა ლეიტენანტის, უფროსი ლეიტენანტისა და მაიორის წოდებები. ამ უკანასკნელმა პოდპოლკოვნიკი შეცვალა. კავალერიაში შენარჩუნებული იყო სპეციალური სამხედრო წოდებები – კორნეტი, ვახმისტრი, როტმისტრი. სახალხო გვარდიაში, სამხედრო ან სხვა სპეციალური წოდებები არ იყო. რეგულარულ ჯარში უმაღლეს ოფიცერთა შემადგენლობისთვისაც დაცული იყო ის წოდებრივი რანგირება, რაც ცარისტული არმიიდან იყო გადმოყოლილი. 1918 წლის დოკუმენტურ მასალებში გვხვდება ქართველ

უმაღლეს ოფიცერთა შემადგენლობის რანგირებული სამხედრო წოდებები – გენერალ-მაიორი და გენერალ-ლეიტენანტი, რაც მათ რუსული არმიიდან გადმოჰყვათ. გენერალურ შტაბის აკადემიადამთავრებულ ოფიცრებს წოდების წინ ემატებოდათ ფრაზა „გენერალური შტაბის“. მაგალითად, „გენერალური შტაბის გენერალ-მაიორი კვინიტაძე“, „გენერალური შტაბის პოლკოვნიკი ზაქარიაძე“, „გენერალური შტაბის პოდპოლკოვნიკი ძაგანია“, „გენერალური შტაბის კაპიტანი გედევანიშვილი“ და ა.შ. ძალიან მალე, 1919 წლიდან, საქართველოს შეიარაღებული ძალების უმაღლეს ოფიცერთა კორპუსისათვის წოდებრივი რანგირება მოიხსნა და მხოლოდ ერთი უმაღლესი სამხედრო წოდება – „გენერალი“ დამკვიდრდა.

ამ მხრივ მეტად ნიშანდობლივია საქართველოს მთავრობის მიერ განხორციელებული ერთი შეხედვით სრულიად გაუგებარი და კურიოზული გადაწყვეტილებები ოფიცერთა გარკვეული ჯგუფისათვის სამხედრო წოდებების მინიჭების თაობაზე. გენერალი კვინიტაძე: „კაპიტანი გედევანიშვილი კაპიტანობიდან ჯერ პოლკოვნიკად გადახტა, მერე – გენერლად. კაპიტან ჯიჯიხიასაც ეკატერინენფელდის ბრძოლებისათვის პოლკოვნიკობა მიანიჭეს. არარსებობდასამართლიანიშეფასება. პოლკოვნიკებსრატიშვილსა და თავაძეს (შესაბამისად, 1-ლი ცხენოსანი პოლკის და მე-2 დივიზიის მე-6 ქვეითი პოლკის მეთაურები – ა. ჩ.) გენერლობა უბოძეს იმისათვის, რომ მათმა ნაწილებმა სომხეთ-საქართველოს ომში თავი გამოიჩინეს. არადა, არც რატიშვილი და არც თავაძე ამ ომში არ მონაწილეობდნენ“. დიახ, პოლკოვნიკებს დავით რატიშვილსა და გიორგი თავაძეს, სომხეთ-საქართველოს ომის დასრულების შემდეგ, კერძოდ, 1919 წლის 23 იანვარს, საქართველოს სამხედრო მინისტრის №61 ბრძანებით მართლაც გენერალ-მაიორების მაღალი წოდებები მიენიჭათ. და ამავე ბრძანებით მიენიჭა მე-2 ქვეითი დივიზიის შტაბის უფროსს, გენერალური შტაბის პოლკოვნიკ არტემ ჯიჯიხიას აგრეთვე გენერალ-მაიორის წოდება. ჩვენის მხრივ კი, დავამატებთ, რომ ამ ომის ნამდვილი გმირები – გენერალი მაზნიაშვილი და გენერალი კვინიტაძე, მადლობის გამოცხადების ღირსადაც არ ჩათვალეს. ასეთი მდგომარეობა შემდგომშიც გრძელდებოდა. უკვე მოგვიანებით, 1920 წელს, საბჭოთა რუსეთის სამხედრო ატაშე საქართველოში, რუსეთის საიმპერატორო არმიის გენერალური შტაბის გენერალ-მაიორი პაველ სიტინი თავის 1920 წლის 27 ივლისის N42 საიდუმლო მოხსენებით ბარათში, ქართველი ოფიცრების შესახებ აღნიშნავდა: „ძველი არმიის კადრის ოფიცრებმა, რომლებსაც ჰქონდათ ფართო ზოგადი განათლება და ბრწყინვალე სამხედრო მომზადება, ვერ ნახეს ადგილი მშობლიურ არმიაში, ან მათ ვერ მოუწახეს სათანადო ღირსეული ადგილი“.

1918 წლისათვის საქართველოს რესპუბლიკის სამხედრო მინისტრის თანამდებობა ამიერკავკასიის ფედერაციის ყოფილ სამხედრო მინისტრს, პროფესიით იურისტს, სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წევრს, გრიგოლ გიორგაძეს ეკავა. მას ორი მოადგილე ჰყავდა: გენერალი ალექსანდრე გედევანიშვილი – სამწყობრო-ოპერატიულ ნაწილში და გენერალი ზაქარია მდივანი – სამეურნეო ნაწილში. ეს თანამდებობა 1918 წლის 24 ოქტომბერს გამართულ მთავრობის სხდომაზე (თავმჯდომარე – ნ. რამიშვილი, მდი-

ვანი – გრ. რობაქიძე) დამტკიცდა. ამავე სხდომაზე მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომ სამხედრო ქუდაზე გამოსახულიყო ქართული სამფერიანი კოკარდა და სამხრეებზე დაწერილიყო ორი ასო – „ქ“ და „ლ“ (ქართული ლაშქარი). არაქართული ლაშქრის ოფიცრებს კი, გარდა გერმანელებისა და ავსტრიელებისა, საერთოდ აეკრძალათ სამხრეების ტარება. მანამდე კი, რესპუბლიკის სამხედრო მინისტრს მხოლოდ ერთი მოადგილე ჰყავდა, რაც ერთობ უარყოფითად მოქმედებდა სისტემის გამართულად მუშაობაზე. საინტერესოა, რომ ამ ფაქტს თვით სამხედრო მინისტრიც კი აღიარებდა. ასე მაგალითად, საქართველოს ეროვნული საბჭოს სამხედრო კომისიის 12 ივლისის სხდომაზე სამხედრო მინისტრმა გრიგოლ გიორგაძემ გულწრფელად განაცხადა: „მე აქამდის ვერ გამომეკვლია იმ არანორმალურ მდგომარეობის მიზეზები, რომელშიაც ვიმყოფები მე, როგორც სამხედრო მინისტრი და ჩემი თანაშემწე. მე ვხედავდი რომ ჩვენ შორის არ არის ორგანიული დამოკიდებულება, არის მხოლოდ მექანიკური. ბევრჯერ მე ვახდენ განკარგულებას, რომელიც არ იცის ჩემმა თანაშემწემ და ზოგჯერ ჩემი თანაშემწე გასცემს ისეთ ბრძანებებს, რომლებიც ჩემთვის არ მოუხსენებია.“

ერთი სიტყვით, რაღაც გაორკეცებული მმართველობაა. ჩემ კანცელარიაში შემოდის ისეთი აუარებელი მთხოვნელი, რომ სამინისტრო რაღაც ბაზარს წარმოადგენს და მე კი დრო არა მაქვს გადავშინჯო უმნიშვნელო რაღაც თხოვნები. ახლა გერმანელების პროექტის და მათთან მოლაპარაკების შემდეგ მე ვვანი, რომ ამის მიზეზი ის არის, რომ სამხედრო მინისტრი და მისი თანაშემწე უნდა იყვნენ სამხედრო პირნი – სპეციალისტები. მართო მაშინ შეუძლიათ მათ საქმის გაზიარება და მთელი ჯარის აღზრდა-მოწყობის თვალ ყურის დევნება. ამისათვის ჩემის აზრით, კომისიამ უნდა გადაწყვეტიტ გამოსთქვას თავისი აზრი ამაზედ.

აქ გენერალმა ანდრონიკაშვილმა შემოიტანა მოსაზრება, რომ მინისტრის სამხედრო თანაშემწეც ძალიან დაკავებულია კანცელარიის ამბებით და ამიტომ საჭიროა, იგი გამონთავისუფლდეს ამ საქმისაგან. საუკეთესო გამოსავალი კი, მეორე თანაშემწის თანამდებობის დაშვებაა, რომელიც უშუალოდ უხელმძღვანელებს ჯარების ოპერატიული მართვის საქმეს“. (ხაზგასმა ჩემია – ა. ჩ.).

როგორც ვხედავთ, თვით გრიგოლ გიორგაძეც აღიარებდა იმ გადაუდებელ აუცილებლობას, რომ სისტემის გამართული მუშაობისთვის უმჯობესი იქნებოდა, რომ სამხედრო მინისტრი სამხედრო პირი ყოფილიყო და არა სამოქალაქო აქტივისტი, პოლიტიკური მოღვაწე ან იდეოლოგიური ლიდერი.

გენერალი კვინიტაძე ქართული რეგულარული ჯარის ჩამოყალიბების საკითხისადმი არასწორი მიდგომის მთავარ მიზეზად მთავრობის წევრთა პარტიულ-იდეოლოგიურ შეხედულებებს ასახელებს. თავის მემუარში იგი წერს: „მაშინ, როცა მეზობელ ამიერკავკასიურ სახელმწიფოებში სამხედრო ორგანიზაციას მეთაურობდნენ: აზერბაიჯანში – გენერლები მეხმანდეროვი და შიხლინსკი, სომხეთში – გენერალი ნაზარბეგოვი, ჩვენი მთავრობა სამხედრო მინისტრად ნიშნავდა ხან სახალხო მასწავლებელს, ხან საერო მოღვაწეს, ხან ექიმს, ოღონდ მეთაური სოციალ-დემოკრატი

ყოფილიყო. ერთ-ერთი მათგანის თანაშემწე გახლდით; ერთხელ ბატალიონის გასტუმრებისას, მეთაურს ვუთხარი, ორი ქვემეხი (Орудие – ა. ჩ.) წაიღეთ-მეთქი და სამხედრო მინისტრმა მკითხა: „ბატონო გიორგი, ორი ქვემეხი რამდენი ზარბაზანია?

– ეგეც თქვენი ჯარის „აღმშენებელი“ და „მეთაური“.

იმჟამად საქართველოში არსებული რუსულის იდენტური არმიის მართვის უმაღლესი სტრუქტურისათვის აუცილებელი იყო, რომ სამხედრო სამინისტროსათავეში სამხედრო პირი მდგარიყო. ეს იმიტო იყო გამოწვეული, რომ შეიარაღებული ძალების მთავარი საბრძოლო-დამგეგმავი ორგანო – „არმიის ტვინი“, ანუ, გენერალური შტაბი, სტრუქტურულად უშუალოდ სამხედრო სამინისტროში შედიოდა და მის ერთ-ერთ განყოფილებას წარმოადგენდა. ცხადია, აქ სამხედრო მინისტრი იყო მთავარი განმმკარგველი და პირველი პირი წმინდათ სამხედრო პასუხისმგებლობის თვალსაზრისით. ევროპის მოწინავე ქვეყნებში, უკვე XX საუკუნის დასაწყისიდან, სამხედრო სამინისტრო და გენერალური შტაბი გაყოფილი იყო და გენერალური შტაბი სამხედრო სამინისტროს შემადგენლობაში არ შედიოდა. შესაბამისად, მათი ფუნქციებიც მკვეთრად იყო გამიჯნული. აქ სწორედ გენერალური შტაბის უფროსი იყო ჯარების საბრძოლო მზადყოფნაზე პასუხისმგებელი და სტრატეგიულ-ოპერატიული ხასიათის შესაბამის ბრძანებებსა და განკარგულებებსაც ის გასცემდა ერთპიროვნულად. ცხადია, ასეთ შემთხვევაში სამხედრო მინისტრი წმინდათ პოლიტიკური ფიგურა იყო და იგი თავისი უწყების მხოლოდ ძირითად სტრატეგიულ-პოლიტიკურ კურსს, აგრეთვე ჯარების მომარაგებისა და უზრუნველყოფის საკითხებს განაგებდა. ასეთი მდგომარეობა უკვე დღეს საქართველოს სამხედრო და თავდაცვის ძალების უწყებაში, ისევე როგორც მსოფლიოს თითქმის ყველა ცივილიზებულ ქვეყანაში.

XX საუკუნის დასაწყისისათვის არსებული „სამხედრო სამინისტრო – გენერალური შტაბის“ არადიფერენცირებული სისტემისათვის კი არანაირად არ იყო მართებული სამოქალაქო პირის, არაპროფესიონალი სამხედრო მინისტრის არსებობა. სხვათა შორის, ასეთი უნიკალური მდგომარეობა იმდროინდელ რეალობაში, გლობალური მასშტაბით, მხოლოდ ორ ქვეყანაში – „მენშევიკურ“ საქართველოსა და „ბოლშევიკურ“ რუსეთში იყო. სამხედრო უწყების პოლიტიკურ ხელმძღვანელს საქართველოში სამხედრო მინისტრი ერქვა, რუსეთში კი – სამხედრო საქმეთა სახალხო კომისარი.

ისმის კითხვა – რატომ იყო ასეთი უნიკალური მდგომარეობა მხოლოდ რუსეთსა და საქართველოში? პასუხი მარტივია. პირველ რიგში, იმიტომ, რომ როგორც საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა, ასევე საბჭოთა რუსეთი დეკლარირებულად სოციალისტურ ქვეყნებს, მუშათა და გლეხთა სახელმწიფოებს წარმოადგენდა. როგორც პირველ, ასევე მეორე ქვეყანაში, სოციალ-დემოკრატთა მარქსისტული, რევოლუციური და კლასთა ბრძოლის ყოვლისმომცველი იდეოლოგიიდან გამომდინარე, სამხედრო უწყების პირველი პირები ღრმად პოლიტიზირებული პერსონები და მმართველი პოლიტიკური პარტიის წევრები უნდა ყოფილიყვნენ.

საქართველოში ეს თანამდებობა მორიგეობით ეკავათ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის აქტიურ წევრებს გრიგოლ გიორგაძეს, ნოე რამიშვილს, გრიგოლ ლორთქიფანიძეს და პარმენ ჭიჭინაძეს. რუსეთში და შემდგომ საბჭოთა კავშირში კი, სამხედრო და საზღვაო საქმეთა სახალხო კომისრის თანამდებობა 1918-1925 წლებში უწყვეტად ეკავა ბოლშევიკთა ცნობილ პარტიულ და სახელმწიფო მოღვაწეს, რუსეთის სამხედრო-რევოლუციური საბჭოს თავმჯდომარეს, ლენინის თანამებრძოლსა და მისი უახლოესი გარემოცვის წევრს, რუსეთის საგარეო საქმეთა ყოფილ სახალხო კომისარს, ლევ ბრონშტეინ-ტროცკის. სხვათაშორის, ლევ ბრონშტეინ-ტროცკის, ბოლშევიკური რუსეთის სამხედრო საქმეთა სახალხო კომისრის მუშაობით ლენინი ძალიან კმაყოფილი იყო. იგი ხაზგასმით აღნიშნავდა: „მაჩვენებთ მეორე ისეთი კაცი, ვინც რეალურად შეძლებდა ერთ წელიწადში შეექმნა ისეთი არმიის მოდელი, რომელიც ახალი არმიის პირადი შემადგენლობისა და ამავე დროს, ძველი სამხედრო სპეციალისტების პატივისცემას მოიპოვებდა”.

მიუხედავად იმისა, რომ ამიერკავკასიის წითელი და მოგვიანებით საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სახალხო გვარდია რუსული წითელი გვარდიის ანალოგიური სქემით შეიქმნა, რუსეთისაგან განსხვავებით მისი ჩართვა რეგულარული ჯარის სტრუქტურაში არ მომხდარა. ასე რომ, პირველი რესპუბლიკის არსებობის მთელ პერიოდში, ქართული შეიარაღებული ძალების სინამდვილეში ერთდროულად არსებობდა ორი სამხედრო ორგანიზაცია, როგორც არმია (ჯარი), ასევე სახალხო გვარდია. რუსეთში კი, წითელი გვარდიის ნაწილების შეყვანა „მუშურ-გლეხურ წითელ არმიაში” (РККА - Рабоче-Крестьянская Красная Армия) 1918 წლის იანვრიდან დაიწყო. ეს პროცესი საკმაოდ სწრაფად და ეფექტურად მიმდინარეობდა და 1919 წლისათვის დასრულდა კიდევ. 1917 წელს საბჭოთა რუსეთში შექმნილი და მოქმედი ბოლო წითელგვარდიული რაზმები ბოლშევიკურ წითელ არმიას 1919 წლის ოქტომბერში გადაეცა, რომლებიც თურქესტანში იყო განლაგებული.

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, 1918 წლისათვის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის სამხედრო მინისტრს, ქვეყნის მმართველი მენშევიკთა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ერთ-ერთი თვალსაჩინო წარმომადგენელი, გრიგოლ გიორგაძე წარმოადგენდა, საბჭოთა რუსეთის სამხედრო საქმეთა სახალხო კომისარს კი – ასევე ქვეყნის მმართველი ბოლშევიკთა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ასევე ერთ-ერთი ლიდერი – ლევ ტროცკი. ორივე მათგანი პარტიული ლიდერები იყვნენ და არა სამხედრო პირები. გრიგოლ გიორგაძე კვალიფიციური სპეციალისტი, პროფესიით იურისტი იყო, ლევ ტროცკის კი, პროფესიული, სპეციალური და დასრულებული უმაღლესი განათლება საერთოდ არ ჰქონდა მიღებული. იგი პროფესიონალი რევოლუციონერი, ანუ, სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, პროფესიის არმქონე პირი იყო. მაგრამ ორივე მათგანი ღრმად პოლიტიზირებულ ფიგურებს წარმოადგენდნენ. როგორც რუსეთის, ასევე საქართველოს სამხედრო უწყებების სათავეში სამოქალაქო პირების ყოფნის მიზეზი გასაგებია – როგორც რუსეთში,

ასევე საქართველოში ხელისუფლების სათავეში სოციალ-დემოკრატები იდგნენ და მათი იდეოლოგიისათვის მიუღებელი იყო მათი „კლასობრივი მტრების“ – ე.წ. „ცარისტი ოფიცრების“ მიერ მართული არმიები. თავის მემუარში, „ჩემი წარსული“, ეხება რა, ქართულ არმიაში არსებულ ზოგად ქაოტურ მდგომარეობას, ქართველ ოფიცრებს ნოე ჟორდანია სხვა სახის ბრალდებებსაც უყენებს: „გამოკვლევამ დაამტკიცა ნაწილობრივ ბრალდება, ასეთი ხულიგნები ერიენ ჯარში, მაგრამ ეს იყო უმცირესობა რუსის ჯარში ნამსახურები ოფიცრების მეთაურობით. საზოგადოდ ჩვენ დაგვლუპა ამნაირმა ოფიცრობამ. მას არ ჰქონდა არავითარი პატრიოტიზმი, ყველაფერს უყურებდა გამორჩენის თვალსაზრისით, მარცვავდნენ სისტემატიურად პოლკებს – ერთი სიტყვით ეს რუსეთუმე ხალხი იყო ნამდვილი რისხვა ჩვენი საქმისათვის... ჩვენი მთავარი სატკივარი იყო სამხედრო ძალის მეთაურობის მოწყობა. ქართული ოფიცრობა იყო გაზრდილი რუსის ჯარში და შკოლაში, იყო იმავე დროს რუსის ორიენტაციის, მხოლოდ არა ბოლშევიკურის, არამედ თეთრის. ჩვენთან მოდიოდა უმთავრესად ბოლშევიზმის სიძულვილით და არა თავისუფლების სიყვარულით... დარჩა უხელმძღვანელობა, უპლანობა, მოუმზადებლობა, ალაღ-ბედობა. შემოდიოდა საჩივრები ჯარის ნაწილებიდან, რომ ფული იფლანგებოდა, ხოლო სასმელ-საჭმელი უვარგისიო და სხვ. ვნიშნავდით რევიზიებს, მაგრამ არა გამოდიოდა რა. ერთი გამფლანგველის ალაგს იჭერდა ასეთივე ოფიცერი. ჩვენი ოფიცრობის უმრავლესობა მთელს ჩვენს საქმეს უყურებდა როგორც დროებით წარმავალ მოვლენას, რომელიც შესწყდება, როგორც კი რუსეთი აღდგებაო, ამიტომ „ხელს ითბობდნენ“ როგორც კი შეეძლოთ. საზოგადოდ, წრეს და კლასებს შორის ერთადერთი ამ ოფიცრობის უმრავლესობა არ აღმოჩნდა თავის სიმაღლეზე, მოკლებული ყოველივე პატრიოტულ რწმენას“.

სამწუხარო და ძალიან ტრაგიკულია ის სურათი, რისი მოწმენიც ვართ – მთავრობის მეთაურის დამოკიდებულება საკუთარი სამხედრო უწყებისა და ოფიცერთა კორპუსის მიმართ კრიტიკას ვერ უძლებს. არ ენდობოდნენ ქართველი სოციალ-დემოკრატები მეფის არმიის ყოფილ ოფიცრებსა და გენერლებს არა პროფესიული თვისებების ან ეროვნული თვითშეგნების, არამედ იდეოლოგიური არათავსებადობის გამო. მათი აბსოლუტური უმრავლესობა ხომ ქართულ არისტოკრატიულ წრეებს მიეკუთვნებოდნენ და ქართველი ორთოდოქსი მარქსისტებისათვის „კლასობრივ მტრებად“ მოიაზრებოდნენ. მთავრობის მხრიდან სამხედროებთან მიმართებაში არსებული ეს აბსურდული განწყობა იქამდეც კი მივიდა, რომ 1918 წლის 12 სექტემბრის მთავრობის სხდომაზე მიღებულ იქნა დადგენილება, სადაც ნათქვამი იყო – „პავონების და საზოგადოდ, მხარზე რაიმე ნიშნების ტარება ამიერიდან მოისპოს საქართველოს ჯარში“... არ იცოდნენ, ვერ გრძნობდნენ და არ უნდოდათ იმის გაგება ქართველ სოციალ-დემოკრატებს, რომ ოფიცრისათვის სამხრე და მასზე გამოსახული სამხედრო წოდება პიროვნული პატივის, მუნდირის ღირსებისა და განვლილი საბრძოლო გზის აღმნიშვნელ სიმბოლიკას წარმოადგენდა და არა რომელიმე სოციალური თუ პოლიტიკური კლასის ახირების გამოხატულებას. და ეს ის ხალხი, ის სამხედროები იყვნენ, რომელთა გარკვეულმა ნაწილმა ოდნავ მოგვიანებით,

უკვე საქართველოს გასაბჭოების შემდეგ გმირულად შესწირეს თავი სამშობლოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლას, მაგრამ არა ომში, არა ბრძოლის ველზე, რაც ისედაც შეადგენდა მათ თუნდაც პროფესიულ მოვალეობას, არამედ ისინი ბოლშევიკებმა დახვრიტეს ჩეკას ჯურღმულებსა და სასაკლაოებზე, რისი თავიდან აცილებაც მათ თავისუფლად შეეძლოთ. ისინი ბოლომდე ერთგულნი დარჩნენ თავისი ეროვნული და პატრიოტული მრწამსისა. მათ პირნათლად მოიხადეს მხედრული ვალი სამშობლოს, ღვთისა და ერის წინაშე. მენშევიკური მთავრობა კი გაიქცა. გაიქცა სამუდამოდ და ემიგრაციაში ყოფნისას პრაქტიკულად აღარაფერი გაუკეთებია საქართველოსა და ქართველი ერის სასიკეთოდ.

ქართველ სარდალთა და მეთაურთა უმრავლესობამ მოგვიანებით ზვარაკად მიიტანა საკუთარი სიცოცხლე სამშობლოს საკეთილდღეო საკურთხეველზე. მათი ჩამოთვლა შორს წაგვიყვანს, მაგრამ უმაღლესი სამხედრო სამეთაურო შემადგენლობიდან ზოგიერთ მათგანს მაინც დავასახელებთ. გენერლები: გიორგი მაზნიაშვილი, ალექსანდრე ანდრონიკაშვილი, აბელ მაყაშვილი, ალექსანდრე ჩხეიძე, ვარდენ წულუკიძე, სტეფანე ახმეტელაშვილი, არტემ ჯიჯიხია... ქართველი ხალხისდა საუბედუროდ, მამულისათვის შეწირულ ამ კაცებს ქრისტიანული დასაფლავებაც კი არ ღირსებიათ. მათი საფლავები კი დაკარგულია... და ალბათ სამუდამოდ. ყველაზე ამაზრზენი კი გენერლების – ალექსანდრე ანდრონიკაშვილისა და ვარდენ წულუკიძის (საქართველოს პირველი რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების უკანასკნელი არშემდგარი მთავარსარდალი) საქმესთან მიმართებაში ისაა, რომ ეს ორი დიდი მამულიშვილი ისევ ქართველის, ოფიცრისა და მათი „თანამებრძოლის“ მიერ იქნა გაცემული. ჩვენ არ ვაპირებთ მისი ვინაობის დაფარვას, რაოდენ გულდასაწყვეტიც არ უნდა იყოს ეს ფაქტი. ქართველ სამხედროთა ეს შეთქმულება მათმა თანამონაწილემ, პოლკოვნიკმა ნარეკელაძემ გასცა, რომლის ბინაზეც იმართებოდა „სამხედრო ცენტრის“ წევრთა საიდუმლო შეხვედრები. საქმე საქართველოს 1922 წლის აჯანყების მოწყობას ეხება, რომელსაც სწორედ ეს გენერლები ხელმძღვანელობდნენ: „1922 წლის აჯანყების „სამხედრო ცენტრის“ წევრები 1923 წლის 19 მაისს ერთი უდიდესი ქართველი მოღალატე რენეგატის, სერგო ორჯონიკიძის ხელმოწერით თბილისში ჩასაფრებულმა მოსკოვის ჯალათებმა დახოცეს 15 გამოჩენილი ქართველი მხედარი და მამულიშვილი, რომელთაც ბრალდებოდათ ქართველი ხალხის დაწყებული ეროვნული აჯანყების შემზადება-მონაწილეობა. გამცემი პოლკოვნიკი ნარეკელაძე კი გააპარეს სადღაც რუსეთის მიყრუებულ მხარეში...

აი, მათი ბოლო სიტყვებიც. გენერალი წულუკიძე: „სიკვდილით ვერ შეგვაშინებთ! ჩვენი სიკვდილი საქართველოს განთავისუფლების ტოლფასია. იგი დაასაღვლდევენს ერის სიმტკიცეს და ერთი ათასად გაამრავლებს მებრძოლებს“. გენერალი ანდრონიკაშვილი: „სახეზე გეტყობათ, რომ გაკვირვებთ ჩვენი სულის სიმტკიცე... იქნება ქართველები ყველა ამისთანები გეგონათ (მიუთითებს კვანტალიანზე). მრავალი ათასი, ჩვენზე უკეთესნი ზრდიან თავიანთ გულში თქვენდამი სიკვდილს“.

მათი სიკვდილით დასჯიდან ერთი საუკუნის შემდეგ, „საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლაში შეტანილი განსაკუთრებული წვლილისათვის, სამშობლოსათვის თავგანწირვისა და ქვეყნის წინაშე აღმატებული ღვაწლისათვის“, საქართველოს პრეზიდენტის 2023 წლის 4 ივლისის N04/07/02 განკარგულებით, თხუთმეტივე მათგანი დაჯილდოვდა საქართველოს ეროვნული გმირის ორდენით და მიენიჭა საქართველოს ეროვნული გმირის წოდება.

რაც შეეხება სამეთაურო შემადგენლობის პროფესიული მომზადების დონეს. პირდაპირ უნდა ითქვას, რომ საქართველოს შეიარაღებული ძალები, განვლილი საბრძოლო გზის, პროფესიული მომზადებისა და გამოცდილების მხრივ გენერალთა და ოფიცერთა საუკეთესო კადრებით იყო დაკომპლექტებული. პრაქტიკულად ყველა ისინი ცარისტული რუსეთის არმიების შემადგენლობაში მსახურობდნენ I მსოფლიო ომის დროს, დიდი საბრძოლო გზა ჰქონდათ გავლილი და ამდენად, უმდიდრესი საბრძოლო გამოცდილებაც ჰქონდათ მიღებული: გიორგი კვინიტაძე, გიორგი მაზნიაშვილი, აბელ (ბალო) მაყაშვილი, ალექსანდრე ანდრონიკაშვილი, ალექსანდრე გედევანიშვილი, გიორგი წულუკიძე, ანდრია ბენაშვილი, ქრისტეფორე ჩხეტიანი, ვლადიმერ იმნაძე, გრიგოლ სუმბათაშვილი, ივანე ციციშვილი, სტეფანე ახმეტელაშვილი, ლევან (ლენკო) მაღალაშვილი, ზაქარია (შაქრო) ბაქრაძე, ალექსანდრე ზაქარიაძე, კონსტანტინე გელოვანი, არტემ ჯიჯიხია, ალექსანდრე ქონიაშვილი, თენგიზ დადემქელიანი, ირაკლი ცაგურია, ვალერიან თევზაძე, იოსებ ჩეჩელაშვილი, დავით ვაჩნაძე, ვიქტორ და ნიკოლოზ ჯაფარიძეები, ელიზბარ შერვაშიძე, ნესტორ გარდაფხაძე, ლეო კერესელიძე, ფრიდონ წულუკიძე, ილია ხერხეულიძე, ანდრია დადიანი, კონსტანტინე საგინაშვილი, არჩილ ფურცელაძე, გიორგი გუგუშვილი, მიხეილ მუჩაიძე, ვლადიმერ ბარნაბიშვილი, დავით მიქაბერიძე, რუბენ პაპუაშვილი, და კიდევ მრავალი, მრავალი სხვა. ბევრი მათგანი რუსეთის არმიებში მთელ შენაერთებსა და დივიზიებს მეთაურობდა და სამხედრო დამსახურებებისათვის რუსეთის იმპერიის უმაღლესი საბრძოლო ჯილდოების კავალრები იყვნენ. ზოგი მათგანი კი, რუსეთის კავკასიის არმიის მიერ განხორციელებული ყველაზე დიდი საარმიო ოპერაციის – არზრუმის აღების გმირებადაც იყვნენ აღიარებულნი.

ამავე კონტექსტში უნდა მოვიხსენიოთ ამიერკავკასიის წითელი და მოგვიანებით საქართველოს სახალხო გვარდიის თავდადებული მეთაურები და მებრძოლები – ვალიკო ჯუღელი, ალექსანდრე დგებუაძე, ალექსანდრე მაისურაძე, ვალიკო შარაშიძე, გიორგი (გოგი) ხიმშიაშვილი, ქაიხოსრო (ქაქუცა) ჩოლოყაშვილი, რუბენ აუშტროვი, ილიკო ჯუღელი, ლევ ნოვიკოვი, სიმონ ხუხუნაშვილი, იაკობ ხარაში, ვლადიმერ ჯიბლაძე, მიკირტიჩ ვარდოიანი, ვლადიმერ მუხარინსკი, ილია ჩაჩიბაია, ვლადიმერ ჩაფრაძე, ევტიხი ხუნგია, იაშა ცქიტიშვილი, ვარლამ შერაზადიშვილი, არჩილ კურტანიძე, ალექსანდრე დარსაველიძე და სხვანი და სხვანი, რომლებმაც მთელი 1918 წლის განმავლობაში არაერთი სახელოვანი ბრძოლა აწარმოეს ოსმალთა თუ რუსი დამპყრობლების წინააღმდეგ. ალბათ ცალკე უნდა გამოვყოთ ოთხი გვარდიელი ძმა – ქართული ჯავშნოსანი მატარებლების გმირულად მებრძოლი ეკიპაჟების წევრები - ვალოდია, ალფეზ, ნოე და მელენტი გოგუაძეები... ოთხი ლეგენდარული ძმა. თუმცა,

სამხედრო უწყებაში მომსახურე ოთხ ქართველ ძმაზე საუბარი ამით არ სრულდება.

თავის მემუარში გენერალი კვინიტაძე აღნიშნავდა: „გენერლების თაობაზე შემოგთავაზებთ ჩემს მიერ 1919 წელს შედგენილ მცირე სტატისტიკას. თურმე 25 ქართველი გენერლიდან რუსის არმიის რიგებში სამსახურისათვის გიორგის ჯვრით დაჯილდოვდა 23 გენერალი. საგულისხმო ფაქტია. საეჭვოა, რომ ყოველი 25 რუსი გენერლიდან 23 გიორგის კავალერი ყოფილიყო. შტაბ და ობერ-ოფიცრებზე აღარაფერს ვამბობ“. გასაგებია, რომ გენერალ კვინიტაძეს ეამაყება I მსოფლიო ომში მონაწილე რუსეთის არმიის ეთნიკურად ქართველ გენერალთა სიმრავლე. უფრო მეტად კი, მათი რეგალიები და დამსახურებები ეამაყება მას. და ამაში არაფერია გასაკვირი. ჩვენ გარკვეულ კორექტივებს შევიტანთ სახელოვანი გენერლის მიერ წარმოდგენილ სტატისტიკაში და ვიტყვით, რომ I მსოფლიო ომის პერიოდში არა 25 ეთნიკურად ქართველი გენერალი მსახურობდა რუსეთის არმიაში, არამედ ამ რიცხვზე გაცილებით მეტი – 104. დიახ – 104... უფრო მეტიც, ამ გენერლებს შორის ოთხი ძმა – ივანე, იოსებ, სამსონ და ნიკოლოზ დუმბაძეებიც იყვნენ. ეს კი, მართლაც განსაცვიფრებელი ამბავია. ასეთი მოვლენა ნებისმიერი ეპოქის, ნებისმიერი ქვეყნისა და ნებისმიერი ერისთვის მართლაც უნიკალურ შემთხვევას წარმოადგენს და არა გვგონია რომ მას ანალოგი მოეპოვებოდეს გლობალური მასშტაბით. მაგრამ აქაც არ მთავრდება ყველაფერი. დიდ აღმაფრენას ხშირად დიდი იმედგაცრუება მოჰყვება თან, და ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაშიც, ამ მოვლენასთან გვაქვს საქმე. საქმე კი იმაშია, რომ არც მათგანს, უკვე შემდგომ, დამოუკიდებელი სახელმწიფოს – საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებულ ძალებში არ უმსახურია. ისინი რუსული არმიის ეთნიკურად ქართველი ოფიცრები იყვნენ და ასეთებადვე დარჩნენ ისტორიაში – ქართული წარმომავლობის რუსი ოფიცრები... ოთხი გენერალი ძმა დუმბაძე...

ამ ხაზს გავაგრძელებთ და კიდევ ერთ ავტორს წარმოვადგენთ, რომელიც საინტერესო ცნობებს გვაწვდის კიდევ სხვა ოთხ ოფიცერ ძმასთან დაკავშირებით. პოლკოვნიკი ავქსენტი აბესაძე, ყოველკვირეულ ჟურნალში „ჯარიდაერი“ გამოქვეყნებულ თავის სტატიაში „ქართველი ოფიცრებს“, კიდევ ერთხელ უსვამდა ხაზს I მსოფლიო ომში მონაწილე ქართველ ოფიცერთა არა მარტო რიცხოვნობას, არამედ მათ პროფესიონალიზმს, თავდადებას და მაღალ საბრძოლო სულისკვეთებას. სტატიაში ვკითხულობთ: „ქართველთა ფართო საზოგადოება გულის ფანცქალით შეჰყურებს დღეს ჩვენი ჯარის მოწყობის საქმეს. შინ თუ გარეთ, მუდამ ჩვენის ჯარის ამბავს გვეკითხებიან. ყველას აინტერესებს მათი რიცხვი, მომზადებულობა და დისციპლინა... დღეს სამხედრო საქმეს მეტად კარგი მცოდნე ხელმძღვანელები უდგანან სათავეში. ჩვენი მოვალეობაა მათ ყოველგვარი დახმარება გავუწიოთ და ჯარის მოწყობისა და აღზრდის საქმე მტკიცე საფუძველზე დავაყენოთ. ამისათვის ქართველ ოფიცრებს უნარიც შესწევთ. ვგონებ არც ერთ პატარა ერს არა ჰყავს იმდენი ოფიცრები, რამდენიც ჩვენა. მე მარტო რიცხვზე არ მოგახსენებთ, თვისებითაც არ ჩამოუვარდებიან ჩვენი ოფიცრები სხვა ერის ოფიცრებს. ამ უკანასკნელ ომში (აქ I მსოფლიო ომზეა საუბარი – ა. ჩ.)

ქართველმა ოფიცრებმა თვისის ცოდნითა და სიმამაცით გაითქვეს სახელი და გმირ მამა-პაპათა სახელი აღადგინეს. აი დამამტკიცებელი მაგალითებიც: 1916 წელს პეტროგრადში გახლდით. ნოემბრის 26-ში იქ მეტად ლამაზად დასურათებული ჟურნალი გამოვიდა: „სია გიორგის კავალერთა“. ამ ჟურნალში მოთავსებული იყო გვარები ყველა იმ ოფიცრებისა, რომლებმაც 1916 წლის 26 ნოემბრამდის ბრძოლაში სიმამაცე გამოიჩინეს და წმინდა გიორგის ჯვრებით იქმნენ დაჯილდოებულნი. ჟურნალს, სხვათა შორის, ქართველი ოფიცრების გვარებიც ამშვენებდნენ: სულ 56 ქართველი ოფიცრის გვარი იყო შიგ. ყველას დიდ ყურადღებას იქცევდა ძმათა, ფურცელაძეთა გვარები გიორგისა, ალექსანდრესი და ირაკლისა. მათზე ნაკლებ არც მათს მეოთხე ძმას, ოთარს უსახელებია თავი 1914 წლის ნოემბერში, როდესაც მის მცირე გუნდს გერმანელთა ათჯერ მეტმა ჯარმა შემოარტყა ალყა. ოთარ ფურცელაძე ისე გაუმკლავდა მტერს, რომ ძვირად დაუსვა თავს დასხმა“.

ამ კონტექსტში არ შეიძლება გვერდი ავუაროთ კიდევ ერთი ქართველი ოფიცრის პერსონალური დახასიათების საკითხს, სადაც კარგად იკითხება მისი პიროვნული თვისებებიც, მეომრული შემართებაც და სხვათა შორის, მისი იდეოლოგიური კრედოც. ეს ოფიცერი პოლკოვნიკი გოგი (გიორგი) ხიმშიაშვილია, გვარდიის ცხენოსანი დივიზიონის, და შემდეგ – საკავალერიო პოლკის მეთაური. პოლკოვნიკი ხიმშიაშვილი იმიტომ შევარჩიეთ, რომ იგი იმ ეპოქის ქართველი მეზრდოლის კარგ პროტოტიპს წარმოადგენს. მიუხედავად თავისი სამხედრო წოდებისა, 1918 წლისათვის გოგი ხიმშიაშვილი ასაკით ძალიან ახალგაზრდა ოფიცერი, სულ 26 წლისა იყო. იგი არა რეგულარულ ჯარში, არამედ სახალხო გვარდიაში მსახურობდა. მისი დახასიათება კი, საქართველოს დაუძინებელ მტერს, საბჭოთა რუსეთის დიპლომატიური წარმომადგენლობის სამხედრო ატაშეს საქართველოში, რეალურად კი, რუსული სამხედრო დაზვერვის რეზიდენტს, რუსეთის საიმპერატორო არმიის გენერალური შტაბის გენერალ-მაიორს, პაველ სიტინს ეკუთვნის. ეს სადაზვერვო მასალები სიტინის 1920 წლის 6 ნოემბრის N147 საიდუმლო მოხსენებითი ბარათშია დაფიქსირებული: „ცხენოსანი პოლკის მეთაური ხიმშიევი. ბრწყინვალე ოფიცერია. მაგრამ საუბედუროდ ძალიან ახალგაზრდაა, რითაც სარგებლობენ როგორც მისი ქვეშევრდომები, ასევე კადრის უფროსი ასაკის ოფიცრები, რომლებიც მისდა დაუკითხავად ზეგავლენას ახდენენ მის განკარგულებებზე. პოლიტიკური თვალსაზრისით დიდი პატრიოტია და ყველაზე მაღლა საქართველოს დამოუკიდებლობას აყენებს. სოციალ-დემოკრატიული შეხედულებებისგან ძალიან შორს დგას. გვარდიის მთავარი შტაბის უმთავრესი წევრების, ჯუღელისა და დგებუაძის მხრიდან დიდი სიყვარულითა და ნდობით სარგებლობს“. პაველ სიტინი ქართველი გენერალიტეტის ზოგიერთი წარმომადგენლის მოკლე პროფესიონალურ დახასიათებასაც იძლევა. ამ შემთხვევაში გენერლებზე გრიგოლ სუმბათაშვილსა და ვარდენ წულუკიძეზეა საუბარი: „გენერალი სუმბათოვი, და განსაკუთრებით ბარდავი (ასეა ტექსტში. უნდა იყო ვარდენ – ა. ჩ.) წულუკიძე კარგი სამწყობრო ოფიცრები არიან, რომლებმაც ჯარისკაცული ცხოვრების დიდი გზა განვლეს“.

პოლკოვნიკი ხიმშიაშვილი პირველი ქართული რესპუბლიკის შეიარაღებული ძალების სინამდვილეში იმ სანიმუშო ოფიცრად შეიძლება განვიხილოთ, რომლის პროფესიულ კომპეტენციებს არა მარტო სახალხო გვარდიის მთავარი შტაბის სამეთაურო შემადგენლობა, არამედ მტერიც კი აღიარებდა. მაგრამ ასეთი დამოკიდებულება გამონაკლისი იყო, დიდი გამონაკლისი. არისტოკრატიული წარმომავლობის კადრის ოფიცრებთან მიმართებაში ქართველ სოციალ-დემოკრატებს და მათ ლიდერებს, რბილად რომ ვთქვათ, „განსაკუთრებული“ და დამაბული დამოკიდებულება ჰქონდათ. ამ მიმართებით, გასაგები ხდება ის მოვლენა, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის ხელმძღვანელი, ბატონი ნოე ჟორდანიას და მისი პარტიული გარემოცვა აშკარა უნდობლობას უცხადებდა ქართველი გენერალიტეტისა და ოფიცერთა კორპუსის დიდ ნაწილს.

აღმაშფოთებელია ის ფაქტები, რომ ასეთი დამოკიდებულებები ყველაზე უფრო გამოკვეთილად ყველაზე უფრო თავდადებულ და წარმატებულ გენერლებთან – გიორგი კვინიტაძესთან, გიორგი მაზნიაშვილთან, ბალო მაყაშვილთან მიმართებაში იკვეთება. ფართო საზოგადოებისათვის შეიძლება ცნობილიც კი არ არის ის ფაქტები, რომ ამ დიდი მხედართმთავრებისა და მამულიშვილების წინააღმდეგ რამდენჯერმე განხორციელდა სახელმწიფო აპარატის მხრიდან დევნის, შევიწროებისა და ოფიცრის მუნდირის ღირსების შემლახველი მოქმედებები, როგორიცაა – ზეწოლა, უმიზეზოდ თანამდებობიდან გადაყენება, ყოვლად უკანონო და უსაფუძვლო ჩხრეკვები, თვით დაპატიმრებაც კი. გენერლებს, აბელ (ბალო) მაყაშვილსა და კონსტანტინე გელოვანს კი, იმაში ადანაშაულებდნენ, რომ ისინი ფაქსიმილურებს წინ თავიანთ წარმომავლობით ტიტულს ურთავდნენ – Князь... ცნობილი ქართველი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის, ქართული კულტურის დიდი მოამაგისა და მეცენატის, იოსებ იმედაშვილის თქმით – „გენერალი მაყაშვილი ნამდვილი მხედარი იყო, ნამდვილი ქართველი მეომარი: მშვიდობის მოყვარე, მოყვასთ შემწყნარე და ქვრივ-ობოლთა მფარველი, გმირი და თავმდაბალი, მაგრამ მტრის თავზარ-დამცემი!“ 1919 წლისათვის დამსახურებული გენერალი იძულებული გახდა დაეტოვებინა საქართველო და სამხედრო სამსახური აზერბაიჯანის შეიარაღებულ ძალებში გაეგრძელებინა, სადაც საკმაოდ მაღალი თანამდებობები ეკავა. იგივე ბედი ეწია პოლკოვნიკ ვასილ კარგარეთელსაც, რომელიც ჯერ აზერბაიჯანის არმიაში მსახურობდა, სადაც გენერლის წოდება მიანიჭეს, ხოლო აზერბაიჯანის საბჭოური ოკუპაციის შემდეგ ირანში გააგრძელა სამხედრო სამსახური, სადაც, შაჰის მთავარი სამხედრო მრჩეველის თანამდებობა ეკავა და ასევე მოიპოვა ირანის არმიის გენერლის მაღალი სამხედრო წოდება...

საქართველოს დიდი სარდლის, გენერალ გიორგი კვინიტაძის მთელი დანაშაული კი, იმაში მდგომარეობდა, რომ იგი ყოფილი „მეფის არმიის ოფიცერი“ იყო, საქართველოს შეიარაღებულ ძალებში არ აღიარებდა იდეოლოგიზირებული სახალხო გვარდიის პრიმატს და 1918 წლისათვის, სამწუხაროდ, ქართულ ენასაც ვერ ფლობდა. ქართული ენის არასათანადო ცოდნას, იგი, სხვათა შორის, ძალიან განიცდიდა. საქართველოს სამსახურში ჩამდგარი გენერალი მაინც პოულობდა დროს და ინტენსიურად სწავლობდა

მშობლიურ ენას. საგულისხმოა ის ფაქტიც, რომ ეს საკითხი გენერალური შტაბის უფროსის, გენერალ ალექსანდრე ანდრონიკაშვილის მიერაც სახელმწიფო მნიშვნელობის საქმედ იყო დასახული, რაც ქვემოთ მოყვანილი დოკუმენტიდან დასტურდება.

„სამხედრო სამინისტროს გენერალური შტაბის განყოფილების უფროსის ბრძანება №2. 1918 წლის 31 აგვისტო. ქ. ტფილისი.

§2. ჩემდამი დაქვემდებარებული განყოფილების ყველა მოსამსახურე, რომლებიც ჩაწერილნი არიან ქართული ენის შემსწავლელ კურსებზე, ვალდებული არიან თავის დროზე გამოცხადდნენ ლექცია-გაკვეთილებზე და საპატიო მიზეზების გარეშე არ გააცდინონ ისინი. მათ კი, ვისაც არა აქვს სურვილი გააგრძელონ მეცადინეობები, ვალდებული არიან დროზე აცნობონ ამის შესახებ კურსების გამგეს, – პოდპორუჩიკ ლეჟავას.

გენერალური შტაბის უფროსი, გენერალური შტაბის გენერალ-მაიორი ანდრონიკაშვილი.

კანცელარიის უფროსი, პოლკოვნიკი პეტრევი“.

საქართველოს სამხედრო სამინისტროს გენერალური შტაბის ხელმძღვანელ შემადგენლობაზე 1918 წლის შემოდგომისათვის სრულ წარმოდგენას გვიქმნის საქართველოს მთავრობის მიერ გამოცემული დანიშვნების ქვემოთ მოყვანილი ბრძანება.

„საქართველოს მთავრობის ბრძანება სამხედრო სამინისტროსადმი.

№ 43 27. 08. 1918

სამხედრო სამინისტროს გენერალური შტაბის განყოფილებაში ინიშნებიან:

გენერალური შტაბის განყოფილების უფროსად – საქართველოს რესპუბლიკის ჯარების გენერალური შტაბის სამმართველოს ყოფილი უფროსი – გენერალური შტაბის გენერალ-მაიორი ანდრონიკოვი.

გენერალური შტაბის განყოფილების ოპერატიული სექციის უფროსად – საქართველოს რესპუბლიკის ჯარების საველე შტაბის ყოფილი უფროსი, გენერალური შტაბის პოლკოვნიკი ზაქარიაძე.

სადაზვერვო ქვეგანყოფილების უფროსად – საქართველოს რესპუბლიკის ჯარების საველე შტაბის სამწყობრო ქვეგანყოფილების ყოფილი უფროსი, გენერალური შტაბის პოდპოლკოვნიკი ძაგანია.

გენერალური შტაბის განყოფილების საორგანიზაციო სექციის უფროსად, გენერალური შტაბის სამმართველოს ყოფილი გენერალ-კვარტერმეისტერი, გენერალური შტაბის პოლკოვნიკი გედევანოვი.

ჯარების კომპლექტაციის ქვეგანყოფილების უფროსად – გენერალური შტაბის სამმართველოს სამობილიზაციო ქვეგანყოფილების ყოფილი უფროსი, გენერალური შტაბის პოდპოლკოვნიკი ივანოვი. (სამწუხაროდ, გენერალური შტაბის პოდპოლკოვნიკი ნიკოლაი ივანოვი ბოლშევიკური რუსეთის ჩანერგილი აგენტი იყო საქართველოს სამხედრო სამინისტროს აპარატში, რომელიც რესპუბლიკის შესაბამისმა სამსახურებმა დიდი დაგვიანებით, მხოლოდ 1921 წლის თებერვალში გამოააშკარავეს. იგი დააპატიმრეს და დახვრიტეს – ა. ჩ.).

ჯარების განთავსების ქვეგანყოფილების უფროსად – საქართველოს რესპუბლიკის ჯარების საველე შტაბის დაზვერვის ქვეგანყოფილების ყოფილი უფროსი, გენერალური შტაბის პოდპოლკოვნიკი ჩეჩელაშვილი.

კანცელარიის უფროსად – პეტრევი.

საარტილერიო სექციის უფროსად – გენერალ-ლეიტენანტი ქუთათელაძე”.

დასკვნა

სტატიაში წარმოდგენილი მასალებიდან ჩანს, რომ განვლილი საბრძოლო გზითა და პროფესიონალური მომზადების დონით, საქართველოს შეიარაღებული ძალების სამეთაურო შემადგენლობა დარეგულარული ჯარის ნაწილები ოფიცერთა გამოცდილი კადრებით იყო დაკომპლექტებული. პროფესიული მომზადების კუთხით ისინი ტოლს არ უდებდნენ სხვა ქვეყნების შეიარაღებული ძალების სამეთაურო შემადგენლობას, თუმცა, პოლიტიკური კონიუნქტურის მხრივ, ისინი მთავრობისა და ქვეყნის მმართველი სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მხრიდან უნდობლობითა და ხანდახან დაუმსახურებელი დევნის ობიექტებიც გამხდარან. ქართველ ოფიცერთა დიდმა ნაწილმა არა მხოლოდ I მსოფლიო ომის ფრონტებზე, არამედ შემდეგაც, უკვე დამოუკიდებელი საქართველოს პერიოდში, ქვეყნის ტერიტორიული მთლიანობისათვის წარმოებულ ომებსა და ოპერაციებში გამოიჩინა თავი. მხოლოდ ერთი, 1918 წლის განმავლობაში, ისინი წარმატებით მეთაურობდნენ ოსმალთა ოკუპანტების, რუსი ბოლშევიკებისა და სომხურ-დამნაშაური შენაერთების წინააღმდეგ წარმოებულ ბრძოლებს. ბევრი მათგანი კი, სამშობლოსათვის ბრძოლას შეეწირა, რითაც საუკუნოდ უკვდავყო საკუთარი სახელი.

დამოწმებული წყაროები და ლიტერატურა

აბესაძე, ა. (1918). ქართველ ოფიცრებს. ყოველკვირეული ჟურნალი „ჯარი და ერი“. N4. ორშაბათი, 9 დეკემბერი. ტფილისი.

გოგიტიძე, მ. ჩაჩხიანი, ა. ნაირაშვილი, გ. გოგოლაძე, მ. მჭედლიძე, დ. (2024). დამოუკიდებელი საქართველოს გენერლები და ადმირალები. თბილისი. გამომცემლობა „მწიგნობარი“.

ვაჩნაძე, დ. (2004). ქართული ეროვნული ძირები და რუსული ბოლშევიზმი. თბილისი.

იმედაშვილი, ი. (1920). ჭეშმარიტი გენერალი ბალო მაყაშვილი. სათეატრო, სალიტერატურო, სამუსიკო, სამხატვრო და საზოგადოებრივი შინაარსის ყოველკვირეული ჟურნალი „თეატრი და ცხოვრება“. კვირა, მკათათვის 4. N24.). ტფილისი

ზაქარიაძე, ა. (1992). ჟურნალი „მხედარი“. №2.

თევზაძე, ვ. (1990). ქართველი ოფიცრის ჩანაწერები. თბილისი. გამომცემლობა „მეცნიერება“.

კვინიტაძე, გ. (1999). მოგონებები. საქართველოს დამოუკიდებლობის წლები 1917-1921. ტომი I. თბილისი. გამომცემლობა „ლომისი“.

ქორდანია, ნ. (1953). *ჩემი წარსული (მოგონებანი)*. პარიჟი.

სამხედრო ჟურნალი „რესპუბლიკის ჯარი“. 1919. (სამხედრო სამინისტროს განკარგულებათა კრებული ლიტერატურულ-სამეცნიერო განყოფილებით). №12.). ტფილისი.

ჩაჩხიანი, ა. (2015.). *პოლკოვნიკი ქაქუცა ჩოლოყაშვილი* - „ჩვენ დამნაშავენი არა ვართ მთავრობისა და სამშობლოს წინაშე...“, კრებულში „ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები“. ივ. ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი. ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ისტიტუტი. გამომცემლობა „უნივერსალი“ 1 (16).

ფონდი 1874, ანაწერი 1, საქმე 1, ფურცელი (88-90 უკ). საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.

ფონდი 1861, ანაწერი 3, საქმე 2, ფურცელი 190. საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.

ფონდი 1861, ანაწერი 3, საქმე 2, ფურცელი 190 უკ. საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.

(ფონდი 1836, ანაწერი 1, საქმე 193, ფურცელი 1. საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.

ფონდი 1861, ანაწერი 3, საქმე 3, ფურცელი 120. საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.).

საქართველოს პრეზიდენტის განკარგულება საქართველოს ეროვნული გმირის ორდენით დაჯილდოების შესახებ. <https://president.ge/uploads/04.07.02-.pdf>).

ფონდი 1874. ანაწერი 1, საქმე 2, ფურცელი 186 უკ. საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.).

ფონდი 1874. ანაწერი 1, საქმე 6, ფურცელი 14 უკ. საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.

ფონდი 1969. ანაწერი 2, საქმე 99, ფურცელი 4. საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.

ფონდი 1969, ანაწერი 2, საქმე 99, ფურცელი 10. საქართველოს ეროვნული არქივი. ცენტრალური სახელმწიფო საისტორიო არქივი.)

W. E. D. Allen and Paul Muratoff. (1953). *Caucasian Battlefields. A history of the wars on the Turco-Caucasian border 1828-1921*. Cambridge.

Гогитидзе, М. Михайлов, В. (2020). *Генералы-грузины русской армии в Первой мировой войне 1914-1918 гг.* Санкт-Петербург Издательство „Полторак“ ..).

Конев, А. М. (1989). *Организация первых отрядов Красной гвардии и их вооружение* // Красная гвардия на защите Октября. Отв. редактор Н. Н. Азовцев. 2-е изд. М.: „Наука“, ISBN 5-02-008463-

Archil Chachkhiani

GEORGIAN MILITARY OFFICERS AND COMMAND STAFF IN 1918

Abstract

The article discusses the general professional assessment of the officer corps and command staff of the Armed Forces of the Democratic Republic of Georgia, the difficulties and challenges that the country's military organization was facing by 1918 in terms of staffing.

After the declaration of independence, the government of Georgia undertook a very difficult and responsible task of establishing and organizing a professional, regular army. It is a well-known fact that even in the Russian Caucasus Army alone, there were so many talented and successful Georgian generals and officers who would adorn the army of any country. Unsurprisingly, for the Georgian military servicemen of the king's army, with rare exceptions, the idea of national independence was accepted and most of them were ready to make a proper contribution to the reconstruction of the independent Georgian army. But here, too, there have often been appointments based on personal trust and sympathy by the ruling party in the selection and transfer of command staff, or, more directly, appointments and dismissals based on the principle of ideological and political credibility.

The Georgian Social-Democrats did not trust the former officers and generals of the Tsarist army not because of their professional qualities or national self-consciousness, but because of their ideological incompatibility. After all, the vast majority of them belonged to the Georgian aristocratic circles and were considered "class enemies" by the Georgian orthodox Marxists. They did not know, did not feel and did not want the Georgian social democrats to understand that for the officer, the insignias and the military rank depicted on it were symbols of personal honor, uniform dignity and the way of fighting and not an expression of the whims of any social or political class. And these were the people, the military, some of whom, a little later, after the Soviet Union, had heroically sacrificed themselves in the struggle for the independence of the homeland, but not in the war, not on the battlefield, which was their professional duty, but they were shot by the Bolsheviks in Cheka's ghettos and slaughterhouses, which they could freely avoid. They remained fully committed to their national and patriotic beliefs. They owed a sincere military duty to the homeland, god and the nation.

Key words: World War I, Caucasus Army, Democratic Republic of Georgia, Military Officer, General Staff, Social-Democratic Party, People's Guard.